

Шевчук Антон Михайлович

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

Сушко Володимир Олександрович

студент гр. ФФАм-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Проведений аналіз митної політики України щодо селекції та управління митними ризиками свідчить про певні проблеми організації процесу митного контролю, недоліки в роботі автоматизованої системи аналізу та управління митними ризиками, факти контрабандного переміщення товарів через митний кордон та негативну дію макроекономічних і військових чинників на динаміку надходжень від оподаткування зовнішньої торгівлі.

Тому, зважаючи на дедалі вищий рівень необхідності ввезення імпорتنих товарів на митну територію України у зв'язку із зменшенням внутрішнього виробництва, в першу чергу, удосконалення потребує автоматизована системи аналізу і управління митними ризиками. Одним із недоліків АСАУР, який повинен бути вирішений в найближчому майбутньому є імплементація механізму здійснення форматно-логічного контролю в автоматизовану систему аналізу і управління ризиками. Зважаючи на високий рівень цифровізації бізнесу та населення в цілому реалізація механізму форматно-логічного контролю в АСАУР не має складати жодних проблем. Для реалізації цього механізму, доцільно перевести весь документообіг митних та податкових органів в цифровий варіант, в такому випадку, наприклад, справжність митної декларації чи будь-якого іншого товаросупровідного чи транспортного документу не буде викликати сумнівів, адже віртуалізація митниці дозволить учасникам зовнішньо-економічної діяльності ввести всі необхідні дані у відповідні поля електронної форми митниці підписавши їх електронним ключем чи smart-ключем. Такий формат, з одного боку дозволить правильно заповнити всі документи, які вимагають митні органи (в іншому випадку програма віртуальної митниці не дозволить ввести неправильні дані), а з іншого – дозволить організувати статистичний та валютний контроль, контроль нарахованих митних платежів, а також контроль правильності застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Застосувавши повний цифровий документообіг на митниці створить умови для ефективної селекції митних ризиків, адже більшість товарів буде розмитнюватися в електронному режимі без втручання посадових осіб митниці.

Окрім цього, важливим питанням удосконалення АСАУР є створення відповідної кількості та різновиду профілів митних ризиків. Одним із профілів ризику, якого не вистачає в АСАУР є профілі ризику загальної декларації прибуття. Такий вид декларації в Україні був запроваджений Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» від 02.10.2019 р. № 141-

ІХ, що відповідає аналогічній декларації ЄС, зміст якої регулюється Главою 1 «Загальна декларація прибуття» Розділу IV «Товари, переміщені на митну територію союзу» Митного кодексу ЄС. Запровадження загальної декларації прибуття здійснено з метою створення умов для попереднього аналізу митних ризиків ще до того часу, як товар надійде до пунктів пропуску.

Разом з цим, передовий досвід у галузі оцінки ризиків говорить про те, що митні органи у своїй діяльності повинні покладатися вже не лише на дані з конкретних інформаційних полів у документах, що подаються на вантаж, як це було дотепер. З погляду оцінки ризиків, дані, які у документах на вантаж, тобто. у присутніх у них конкретних інформаційних полях, не такі важливі, як взаємозв'язок між інформацією з цих полів та поведінковими тенденціями, що демонструються протягом певного часу та підтверджуються різними джерелами. Вихідне становище в концепції реформування Митної служби Австралії полягає в тому, що діяльність кримінальних організацій та структур характеризується наявністю якихось аномалій, відхилень від норми, яких немає у законослухняних імпортерів. Для забезпечення безпеки кордону Митна служба Австралії планує направити більшу частину своїх зусиль та ресурсів у галузі оцінки ризиків на відносно невелику групу організацій, що належать до категорії високого ризику. Зокрема, Митна служба Австралії планує вжити певних кроків, щоб скласти повну картину структури торгівлі.

Це здійснюватиметься шляхом вивчення поведінкових зразків з використанням розширеного аналізу індикаторів ризику для додаткового порівняння поведінкових моделей. Таким чином можна буде легко виявляти різні аномалії та відхилення від норми та скласти розгорнуту історичну картину всіх імпортерів. Митна служба Австралії розпочала реалізацію проекту зі створення бази даних про своїх клієнтів, який передбачає збір інформації про 3000 і більше провідних компаній-імпортерів. Цей проект розширюватиметься, забезпечуючи постійний збір та збереження даних про всіх імпортерів; Створити надійну систему акредитації та перевірки компаній. Для створення надійної системи оцінки та перевірки благонадійності було реалізовано різні необхідні проекти, у т. ч. проект із запровадження статусу уповноваженого економічного оператора [1; 2].

Запровадження оцінки поведінкових моделей учасників зовнішньоекономічної діяльності, на наш погляд, є позитивним досвідом, який заслуговує на імплементацію в Україні.

Разом з цим, з метою зменшення обсягів контрабанди в Україні доцільно мінімізувати людський фактор при селекції митних ризиків, адже АСАУР, одним із результатів перевірки митних ризиків видає таких два результати, як митний огляд (при імпорті становить 8,3%) та перевірка документів (при імпорті становить 40,4%), тобто перевірка майже 50% від всіх імпортованих товарів здійснюється посадовими особами митниці. Такий стан речей є одним із умов розвитку корупції на митниці та контрабанди товарів через митний кордон України, адже імпортери можуть свідомо подавати документи на митницю з

помилками з метою присвоєння їм високого рівня ризику та призначення митного огляду або перевірки документів посадовими особами митниці.

В такому випадку, доцільно створити профіль ризику не для експортерів та імпортерів, а для посадових осіб митних органів. Такий профіль ризику повинен створюватися на основі аналізу поведінки працівників митниці під час митного огляду та перевірки документів, враховувати результати перевірок та частоту перевірки вантажів однієї і тої ж експортної чи імпортної компанії. Створений профіль ризику повинен бути занесений в АСАУР і слугувати елементом внутрішнього контролю за діяльністю посадових осіб митних органів. На наш погляд, такий підхід може бути одним із варіантів удосконалення селекції та управління митними ризиками в Україні.

Позитивним досвідом для удосконалення управління митними ризиками в Україні може бути досвід Франції, де митні органи розрізняють два види ризиків – реальні та потенційні. Обидва види ризиків можуть відноситися як до компаній, так і товарів. У реальному ризику шахрайства, у свою чергу, є два аспекти – предмет спору та інформація. У випадку предмету спору якщо йдеться про компанії, то тут маються на увазі, по-перше, оцінка періодичності перевірок компанії, що проводилися, та їх результатів і, по-друге, дані про всі попередні спори (характер, кількість, серйозність виявлених порушень). Подібний аналіз зазвичай проводиться шляхом вивчення відповідних баз даних. Якщо йдеться про товари, то тут маються на увазі, по-перше, кількість порушень, зазначених щодо конкретного товару або групи товарів (шляхом статистичного аналізу), і, по-друге, види шахрайських дій, вчинених з певними товарами та ступінь їхньої серйозності. Інформація про ступінь ризику може надходити з різних джерел усередині країни та за її межами – від працівників митних служб, експертів та інших органів або від таких організацій, як Європейське бюро боротьби з шахрайством (OLAF), Комісія із взаємодопомоги у випадках виявлення шахрайства.

Другий вид ризику – потенційний ризик. Якщо йдеться про компанію чи суб'єкт економічної діяльності, потенційний ризик шахрайства стосується загальних відомостей про компанію та її діяльність. До загальних відомостей належать такі:

- комерційна структура компанії: чи є вона монополією, квазімонополією або конкуруючою організацією, чи діє вона від власного імені або входить до складу національної чи багатонаціональної групи, чи є вона маркетинговою компанією, посередником, виробником, компанією, яка здійснює подальшу переробку продукції, виробником продукції за іноземною ліцензією або є підприємством якоїсь іншої форми;

- фінансова структура компанії: її балансова відомість (основні кошти, оборотні фонди, зобов'язання), оподатковуваний дохід (прибутки та збитки);

- організаційна форма компанії: її методика поставок, логістика та розташування служб, розподіл обов'язків усередині компанії, надійність внутрішньої системи управління, порядок документообігу та взаємодії різних

підрозділів, рівень кваліфікації працівників, які представляють компанію у митних органах, облік товарів;

– торгова структура компанії: значення її торгівлі із зарубіжними партнерами порівняно з діяльністю, що здійснюється всередині країни, порядок обробки її імпортних та експортних вантажів (чи проходять вони через підконтрольну компанію, чи відбуваються зміни у їх тарифікації чи оголошеній вартості тощо), частка сплачених мит та податків у вартості зарубіжних закупівель, сума допомоги, що виплачується Європейським гарантійним фондом розвитку сільського господарства залежно від обороту експортної сільськогосподарської продукції, звичайні способи транспортування та умови контрактів (вартість, страхування, фрахт (СІФ); франко-борт чи інше), вид фінансового забезпечення (повне, з фіксованою ставкою тощо);

– митна стратегія компанії: порядок митного оформлення, що використовується (відповідно до загальних правил, залежно від юридичної адреси фірми, спрощений порядок), умови митного оформлення товарів (тимчасові інтервали тощо), зміни місць проведення митного очищення (одноразові, багаторазові, часті зміни місць), використовувані митні процедури (прямий імпорт, імпорт, що випускається потім у вільне звернення в іншій державі-члені ЄС, продукція, що виробляється відповідно до загальної сільськогосподарської політики ЄЕС і що вивозиться з території Європейського співтовариства через іншу державу-член, переробка на або поза митною територією, використання митних складів тощо);

– будь-які зміни у поведінці компанії слідом за змінами в правилах, що стосуються імпорту або експорту товарів: зміни у складі постачальників, у переліку країн, з якими здійснюється торгівля, у тарифікації тощо.

Досвід Франції щодо організації дослідження митних ризиків є позитивним для України в контексті створення профілів ризику в АСАУР, адже критерії селекції ризиків митними органами Франції є значно ширшими, ніж в Україні, адже враховують діяльність фірми, яку вона проводить поза межами зовнішньоекономічних операцій, що дає змогу проаналізувати її поведінку.

Список використаних джерел:

1. Передовая практика на пунктах пересечения границы: содействие торговле и транспорту Справочник ОБСЕ – ЕЭК ООН. URL: https://unece.org/DAM/trans/bcf/publications/OSCE-UNECE_Handbook_russian.pdf
2. Border Management Modernization. The International Bank for Reconstruction and Development. 2011. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/986291468192549495/pdf/588450PUB0Bord101public10BOX353816B.pdf>.